

KÖRNYEZETISMERET TANKÖNYVEK ANALITIKUS ÖSSZEHOSONLÍTÁSA A 4. ÉVFOLYAMON MEGJELÉNŐ ANTROPOLÓGIA TÉMAKÖRBE

Kovács Renáta
SZTE Neveléstudományi MA

Kulcsszavak: tankönyvanalízis; környezetismeret; antropológia

A tankönyvek világa a tanítás és tanulás más szegmenseihez képest kisebb arányban kerül a pedagógiai kutatások fókuszába. A Mikk (2000) által definiált strukturális elemek kritériumrendszerével Kojanitz (2004a; 2004b) megalapozta a hazai tankönyvkutatások használhatósági szempontjait. Az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet munkacsoportja több mint tíz éve nagyszabású tankönyvelemzési munkát végzett társadalom- és természettudományi tankönyveken egyaránt. Optimális esetben a megjelenítés motiváló, a munkáltató kérdések és feladatok diákközpontúak, a szöveg érthető. Azonban a tankönyvek kivitelezése gyakran nem tesz eleget az elvárásoknak, ezáltal fokozottan a tanuló más támogatóitól válik függővé a tanulás sikere. Ez a probléma mutatkozott meg környezetismeret tankönyvek és azok emberre vonatkozó részei vizsgálata során is (Kojanitz, 2004; Nagy L.-né, 2005). A jelen kutatás célja, hogy statisztikai eszközökkel feltárja, mennyire tanulhatóak napjaink 4. osztályos környezetismeret tankönyveinek a későbbi antropológia tanulmányokat megalapozó fejezetei. Ezáltal cél az e témakörre vonatkozó, tíz évvel ezelőtti eredmények aktualizálása. A tankönyvanalízis tárgyát a 2015–2016-os tankönyvlistán szereplő három, 4. évfolyamos tanulóknak szóló környezetismeret tankönyvben szereplő, az emberre vonatkozó tankönyvrész képezte. Mindezekelőtt szükségszerű volt a témakört érintő tartalmi hangsúlyok összevetése a tantervekkel, majd Kojanitz (2004a) használhatósági szempontrendszer alapján történt összehasonlító elemzés: (1) a képi elemek száma, aránya és funkciója, (2) a kérdések és a feladatok típusai, továbbá (3) az ismeretközlő szövegrészekre vonatkozó főbb paraméterek (mondathossz, főnevek és igék aránya, szakszavak sűrűsége). Az összehasonlítás eredményei alapján tankönyvenként gyökeresen eltér mind a témakör struktúrája és tartalmi telítettsége, mind nyelvi megjelenítése. Markáns különbség mutatkozik a szövegek bonyolultságában. Esetenként kétszeres eltérést mutat a mondathossz, valamint a főnevek és az igék aránya, a szakszavak előfordulásának gyakoriságában pedig közel háromszoros differencia is lehet. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy a tankönyvek eltérő mértékben járulhatnak hozzá alsó tagozat végén az emberrel kapcsolatos ismeretek elsajátításához. Napjaink tankönyveinek kvantitatív elemzéssel történő pedagógiai és nyelvi jellemzése a tankönyvválasztás és a tankönyvhasználat szempontjából fontos és szükségszerű információt szolgáltat a gyakorló pedagógusok számára. Miközben a természettudományi taneszközök elemzése mind máig szerény számban szerepelnek a hazai publikációkban, a feltárható eredmények az oktatás valamennyi szereplője számára kritikai eszközhasználati perspektívát nyithatnak.